

VÝBĚR TÉMAT ZE ZPRÁVY O ROVNÝCH PŘÍLEŽITOSTECH A PREVENCII RIZIK VE ŠKOLNÍM PROSTŘEDÍ

Rovné příležitosti a prevence rizik ve školním prostředí integrace témat do vzdělávání

Tematická zpráva

2024
2025

Tematická zpráva České školní inspekce se zaměřuje na otázku rovných podmínek ve vzdělávání a na to, jak základní školy v Česku pracují s různorodostí mezi dívkami a chlapci. Studie analyzuje rozdíly v přístupu ke vzdělání, výběru studijních směrů a profesních aspirací, stejně jako způsob, jakým školy přistupují k citlivým tématům a podporují bezpečné a respektující prostředí pro všechny žáky.

Dále se zpráva věnuje tomu, jaké postoje k těmto otázkám zaujímají učitelé, vedení škol i další pedagogičtí pracovníci, a jaké nástroje mají k dispozici k jejich řešení. Součástí výzkumu bylo také sledování případů nevhodného chování, včetně šikany nebo jiných forem nerovného zacházení mezi žáky.

Šetření proběhlo formou inspekčního elektronického dotazníku na vzorku 592 základních škol a zahrnovalo odpovědi 3 281 učitelů, 528 výchovných poradců a 543 školních metodiků prevence. Výsledky poskytují přehled o současném stavu, identifikují klíčové výzvy a přinášejí doporučení, která mohou školám pomoci vytvářet spravedlivější a otevřenější vzdělávací prostředí.

POZNÁMKA K UŽÍVÁNÍ JAZYKOVÝCH FOREM

V této tematické zprávě jsme zvolili formu oslovení, která zahrnuje jak mužský, tak ženský rod (například metodik*čka, ředitel*ka, kteří*ré a podobně). Toto jazykové řešení jsme přijali s ohledem na specifické zaměření zprávy, která se věnuje otázkám rovného přístupu ve vzdělávání a různorodosti ve školním prostředí.

Ve všech ostatních tematických zprávách budeme nadále využívat generické maskulinum, tedy primárně neutrální mužský rod. Důvodem je snaha o zachování plynulosti a srozumitelnosti textu, aby byl čtenářsky přístupnější a přehlednější.

1

NEROVNOMĚRNÉ ZASTOUPENÍ VE VEDENÍ ŠKOL

Ve vedení základních škol převládají ženy, ale počet mužů na pozici ředitele škol je vyšší, než je jejich zastoupení mezi samotnými učiteli. Tento jev naznačuje, že muži často rychleji postupují na vedoucí pozice. V organizaci výuky navíc přetrvává dělení některých předmětů podle pohlaví, což je nejčastější u tělesné výchovy (98 % škol), ale také u praktických činností (20 %) a výtvarné výchovy (5 %). Důvodem bývají organizační opatření, například rozdělení šaten, nebo snaha přizpůsobit výuku dívkám a chlapcům zvlášť.

2

SLEDUJÍ ŠKOLY ROZDÍLY MEZI DÍVKAMI A CHLAPCI?

Pouze 3 % škol aktivně sledují, zda existují rozdíly ve vzdělávacích výsledcích mezi chlapci a dívkami. Některé školy se těmto odlišnostem přizpůsobují například individuálním přístupem k žákům s horšími výsledky, ale většina škol této problematice nevěnuje větší pozornost. Mezinárodní výzkumy přitom ukazují, že dívky dosahují lepších výsledků ve čtenářské gramotnosti, zatímco chlapci mají navrch v matematice. Znamky ale mají v matematice lepší dívky.

3

NEVHODNÉ CHOVÁNÍ A BEZPEČNOST VE ŠKOLÁCH

Přibližně čtvrtina škol se setkala s případy nevhodného chování v souvislosti s pohlavím žáků, jako je šikana nebo sexuální obtěžování, či s případy domácího násilí. Ačkoliv se většinou jednalo o ojedinělé incidenty, jejich výskyt nelze podceňovat. Nejčastěji se řešily ve spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) a policií. Mnoho škol však nemá jasně nastavené postupy, jak podobné situace řešit, což může vést k nejednotnému přístupu.

4

POSTOJE K ROZMANITÝM TÉMATŮM VE VÝUCE

Některá témata související se společenskou rozmanitostí jsou ve školách stále zřídka vyučována. Pouze 62 % ředitelů podporuje jejich začlenění do výuky, přičemž realita je taková, že se těmto otázkám věnuje jen třetina škol. Na prvním stupni základních škol jsou tato témata součástí výuky jen ve výjimečných případech, zatímco na druhém stupni se jim věnuje téměř polovina škol. Mezi důvody, proč nejsou více zařazována, patří obavy, že by pro mladší žáky mohla být nevhodná nebo obtížně pochopitelná.

5

OMEZENÝ PŘÍSTUP K VÝUKOVÝM MATERIÁLŮM

Pouze 26 % učitelů využívá dostupné materiály k výuce společenské rozmanitosti, což je výrazně méně než u jiných oblastí, například prevence domácího násilí. Polovina těch, kteří tyto materiály používají, je považuje za dostatečné, zatímco třetina učitelů si jejich kvalitou není jista. Školy nejčastěji využívají materiály vytvořené státními institucemi, neziskovými organizacemi nebo si tvoří vlastní podklady.

6

PŘEKÁŽKY PŘI ZAČLEŇOVÁNÍ NOVÝCH TÉMAT DO VÝUKY

Učitelé, kteří se snaží zařazovat do výuky témata spojená s násilím v souvislosti se společenskou rozmanitostí, domácím násilím a sexuálním obtěžováním, problémy zpravidla nemají. Se snahou zařadit do výuky témata společenské rozmanitosti narazilo 12 % učitelů, nejčastěji kvůli negativním reakcím od rodičů. Mezi kolegy či vedením škol se naopak větší nesouhlas neobjevuje.

7

TRADIČNÍ STEREOTYPY V UČEBNÍCÍCH

Pětina učitelů zaznamenala stereotypní zobrazování rolí mužů a žen v učebnicích, zejména ve výchově ke zdraví a občanské výchově. Typickým příkladem jsou zastaralá zobrazování profesí, kde muži bývají spojováni s technickými obory a ženy s pečovatelskými profesemi.

8

NÍZKÉ ZAPOJENÍ UČITELŮ DO DALŠÍHO VZDĚLÁVÁNÍ

Vzdělávání učitelů v otázkách rovného přístupu ve školství bez ohledu na pohlaví žáků je stále velmi omezené. Pouze 4 % učitelů se v posledních dvou letech účastnila školení k těmto tématům, 6 % se vzdělávalo v oblasti prevence nerovností podle pohlaví ve vzdělávání a 8 % ve zvládání případů nevhodného chování jako je například sexuální obtěžování mezi žáky. Nejčastějším důvodem neúčasti je, že učitelé o takových možnostech nevědí. Ti, kteří se školení zúčastnili, naopak uvádějí, že jim pomohlo lépe pochopit problematiku a efektivněji ji předávat žákům.

9

PODPORA ŽÁKŮ A PREVENCE NEVHODNÉHO CHOVÁNÍ

Většina škol (88 %) se těmto otázkám věnuje alespoň v rámci preventivních aktivit nebo běžné výuky. Přesto jen 36 % škol má jasné nastavené postupy pro řešení případů diskriminace mezi žáky a pouze 14 % škol má konkrétní pravidla pro situace, kdy žáci potřebují individuální podporu v souvislosti se svou identitou či osobní situací. To naznačuje, že školy sice tyto otázky vnímají jako důležité, ale stále nemají jednotný systém řešení.

10

ROZDÍLY V PROFESNÍCH ASPIRACÍCH DÍVEK A CHLAPCŮ

Dívky mají častěji zájem o profese vyžadující vyšší kvalifikaci – 31 % z nich chce pracovat ve specializovaných pozicích, které vyžadují vysokoškolské vzdělání, zatímco u chlapců je to pouze 16 %. Zájem dívek o technické obory roste, zejména v oblastech informatiky a strojírenství. Naopak chlapci se stále málo hlásí do oborů, které jsou tradičně spojovány s péčí o druhé, například do zdravotnictví či pedagogiky.

DOPORUČENÍ

- ▶ **Podporu školám v integraci nových témat do výuky** – poskytnutí metodických materiálů a školení pro učitele.
- ▶ **Zajištění rovných příležitostí ve vzdělávání** – odstranění neodůvodněného dělení předmětů podle pohlaví a podpora širšího výběru studijních směrů pro všechny žáky.
- ▶ **Ochranu žáků před diskriminací** – vytvoření jasných školních pravidel pro řešení nevhodného chování a zajištění bezpečného školního prostředí.
- ▶ **Revizi učebnic a materiálů** – odstranění stereotypního zobrazování profesí a životních rolí a zařazení širšího spektra témat do výuky.

ZÁVĚR

Zpráva ukazuje, že české školství má v oblasti rovných příležitostí a podpory všech žáků stále značné rezervy. Posílení vzdělávacích materiálů, lepší školení učitelů a jasné strategie pro řešení nevhodného chování mohou přispět k tomu, aby školy vytvářely prostředí, kde se každý žák cítí respektován a podporován.